dil-düşünce ilişkisi bağlamında cemil meriç'in dil hassasiyeti

CELALETTİN DİVLEKCİ

Araştırmacı-Yazar

A-Dil-Düşünce İlişkisi

Dil, ifadenin araç ve sembollerinden bir tanesi ve belki de en önemlisidir. Özellikle anlatılmak istenen konu, edebî ve felsefî değeri haiz ise dilin bu noktada yegâne araç ve sembol olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Duygu ve düşüncelerimizin muhataba aktarılması dilin imkânları içerisinde gerçekleşir. Bu bağlamda anlatımın en temel malzemesi kelimelerdir.

Antik çağda insan "zoon logon ekhon" yani konuşan canlı olarak tanımlanmıştır. Logon logosla ilgili olup iki anlamı ihtiva eder: Söz ve düşünce. Logos kavramında düşünme ile konuşma, düşünce ile söz ve sözcük birbirinden koparılamaz şekilde kaynaşmış durumdadır. Antik çağın dil anlayışında dille düşünce bu şekilde aynîleşmiştir.

Hamann'a göre akıl kendi içine kapalı soyut bir şey değildir. Akıl, anlama süreçlerinin bütününden oluşur; anlama dediğimiz süreç de

dille gerçekleştirilir. Onun için Hamann, dil olmasaydı akıl da olmazdı, diyor.

Meselenin felsefe tartışmalarındaki görünümüne paralel olarak, psikoloji araştırmalarına yansıyışı da ana hatlarıyla iki çizgide toplanmıştır. Birinci öbekte bulunanlar, konuşmayla düşünme arasında bir özdeşlik ilişkisi görmektedirler. Düşünme, kişinin kendi kendisiyle yaptığı derunî, sessiz bir konuşma olarak ele alınmaktadır.

İkinci öbekte toplananlar ise, düşünmenin dilden bağımsız bir şekilde oluştuğunu ancak dil aracılığı ile dışa vurulduğunu, başkalarına iletildiğini, savunmaktadırlar. Dil, düşünceyi taşıyan bir taşıt, içinde düşünceyi bulunduran bir kaptır. Düşünmenin temeli, soyutlama, temsil, zihnî işlemleri yapabilme ve semboller oluşturabilme gibi yeteneklerdir.

Dil ister düşünceyle özdeş kabul edilsin; isterse ondan bağımsız sadece bir dışa vurum aracı olarak kabul edilsin, aralarında çok güçlü bir etkileşim olduğu su götürmez bir gerçektir. Kaldı ki dil, felsefesinin kurucularından sayılan Wilhelm von Humboldt'a (ö.1835) göre

Dil ister düşünceyle özdeş kabul edilsin; isterse ondan bağımsız sadece bir dışa vurum aracı olarak kabul edilsin, aralarında çok güçlü bir etkileşim olduğu su götürmez bir gerçektir.

düşüncenin yalın bir aracı olmanın ötesinde düşünceyi yaratan bir şeydir. Öyle ki dilin yapısıyla bütün öteki entelektüel etkinliklerin başarısı arasında açık bir bağlantı vardır: "Ancak yüksek bir olgunluğa erişen dillerde gerçek bir düşünce etkinliği meydana gelebilir."

Konu tam da dil ve düşünce etkinliğine gelmişken sözü, hayatının anlamını, Türkçe'nin haysiyetini koruma kavgası olarak ortaya koyan, "Muzlim hayatımın biricik şerefi, biricik zevki, biricik manası Türkçe'nin müdafaasıdır" (*Jurnal-2*, 200.) diyen Cemil Meriç'e verelim. Meriç "dilde tasfiye" hareketine alenî olarak karşı çıkmış ve konuşmanın zor olduğu zamanlarda bile söz konusu hareketi tenkit etmekten çekinmemiştir. Meriç için bu mesele öylesine önemlidir ki fikren kendisini yakın hissettiği (bkz. *Babam Cemil Meriç*, 120.) kesimi karşısına almak pahasına mücadele etmiştir. Nitekim sol kesim sırf bu yaklaşımından ve kullandığı dilden dolayı yıllarca kendisini görmezden gelmiş, yok farz etmiştir: "Solun bütün nüanslarıyla kaynaşmama mani olan büyük bir engel var: Kullandığım dil. Ondan vazgeçebilir miyim? Ondan vazgeçmem, bütünden vazgeçmem değil mi?" (*Jurnal-2*, 200.) Meriç için kullandığı dilden vazgeçmek, o dilin temsil ettiği duygu ve değerler dünyasından vazgeçmektir.

B-Meriç'in Dil Hassasiyeti

Kuşkusuz hayatını Türk irfanına adamış bir düşünce adamı olarak Meriç'in konuyla ilgili hassasiyeti, kişisel dil zevkiyle sınırlı bir endişe, bir hassasiyet olmanın çok ötesinde toplumsal bir boyut arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle, ortada bir düşünce adamının milletine, geçmişine ve gelecek nesillere karşı vicdanında duyduğu, ihmali azap veren bir sorumluluk duygusu vardır. Buna hassasiyetin toplumsal yönü diyebiliriz. Öte yandan bir edip için olayın kişisel yönünün olmaması zaten düşünülemez! Ne var ki Meriç'te olayın toplumsal boyutu, kişisel boyutun çok önündedir. O yüzden yaşadığı fildişi kule artık bir yangın kulesidir.

1-Hassasiyetin Toplumsal Boyutu: Asıl konuya geçmeden önce, Meriç'in Tanzimat'tan itibaren Türk Dili'nin ifade imkânlarının gelişimine dair yapmış olduğu kısa, ama aynı zamanda önemli tespitlerine yer vermek istiyoruz: "Tanzimat'ta mefhumlar karanlık, keli-

meler kaypak, teknik yetersizdir. İfade, lafız sanatlarının yükü altında ezilmiştir. Düşünce kaditleşmiş mazmunların, hâyide kalıpların mahpesinde çırpınıp durur. Kelimelerde ne katiyyet vardır, ne vuzuh. Tanzimat üslubu bir arayıştır: Kâh cesur, kâh çekingen, kâh başarılı, kâh talihsiz bir arayış. Düşünce bir türlü kendisi olamaz. Kâfiyenin tahtına seci kurulmuştur. Terkiplerin çelik korsesi içinde bocalar düşünce." (*Mağaradakiler*, 235.) Dil, düşünceyi düşünce olarak keskin çizgileri ve hendesî düzeniyle belirtecek seviyeye henüz ulaşmamıştır. Şiirin kalıpları, geniş bir tefekkürün kanat açmasına henüz elverişli değildir: "Biz Tanzimat'tan sonra düşünmeye ve kelimelere mana vermeye başladık. Osmanlı yüz sene çalıştı ve bir düşünce zemini kuruldu. Tam gelişeceği esnada harfler değişti. Bir sene öncesine dahi yabancılaştık. Böyle bir felaket hiçbir milletin başına gelmemiştir. (...) Her kelime gündüz dikilir, akşam sökülür bir fidan gibi tutmaz olmuş..." (Açıkgöz, *Cemil Meriç*, 20.) Kısaca Meriç'e göre dilin düşünceye açılması noktasında Tanzimat sıhhatli bir gelişmedir. Ama sonradan pala ile ameliyat yapılmaya kalkılmıştır. (bkz. *age.*, 86.)

Hâlbuki dilde istikrar demek, düşüncede istikrar demektir. Dilin, dolayısıyla şuurun tâbi tutulduğu bu beyin ameliyatı, düşüncenin yeni fetihlere kanatlanmasını önlemiştir. (*Mağaradakiler*, 238.) Schopenhauer'in (ö.1860) belirttiği gibi "Dili bir kelimeden yoksun bırakmak demek, milletin düşüncesini bir kavramdan mahrum bırakmak demektir." Kavramdan yani düşüncenin yapıtaşından mahrum bırakmak... Wittgenstein'nın (ö.1951) meşhur sözünde işaret ettiği gibi: "Dilimizin sınırları dünyamızın sınırları demektir." Ve Türk düşünce dünyası her geçen gün bir kavramdan mahrum bırakılmakta ve her geçen gün biraz daha küçülmektedir.

Bu noktada "Ne yapılabilir?" sorusunu soran üstad, mesûliyetini müdrik bir aydın olarak cevabını da verir: "Kelimeleri muhafaza etmek lazım. Benim çalışmalarımın esasını kelimelerin yerini tayin ve tarif teşkil ediyor. Mefhumların içi ne durumda? Bunları tespit etmek için çalışıyorum." (Açıkgöz, *a.g.e.* 76.) Meriç bu noktada ünlü dilbilimciler Stewart Chase ve Alfred Korzybski ile paralel düşü-

Dilimizin sınırları dünyamızın sınırları demektir. Ve Türk düşünce dünyası her geçen gün bir kavramdan mahrum bırakılmakta ve her geçen gün biraz daha küçülmektedir.

nür. Bu iki dilbilimciye göre toplumsal problemlerin çözümü, kelime ve kavramların açık ve net bir şekilde tarif edilmesinden geçer. Hatta denilebilir ki Meriç, dilin toplumsal işlevine inanç noktasında onlardan çok daha güçlü bir imana sahiptir. Çünkü Meriç'e göre dil imandır, ahlaktır, felsefedir, dünya görüşümüzdür. Haysiyetimiz, namusumuz, kelimenin mutlak olarak muhafazasına bağlıdır. (Açıkgöz, *a.g.e.* 76.)

Komşu, hatta farklı bir kültürden kelime almak, kelime vermek her büyük dilin yaşamış olduğu bir tecrübedir. Meriç bu öncülünü temellendirmek için İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi dünya dillerinin geçirmiş oldukları tecrübelerden örnekler vermeyi de ihmal etmez: "İngiltere, Norman istilasından önceki eciş bücüş, yabani ve daha sonraki İngilizce'yle en küçük ilgisi bulunmayan Anglo-Saksoncayı İngilizce diye benimsiyor. Fransa, Strasbourg Andı'ndan (842) bu yana Galya'da konuşulan, yazılan ne varsa Fransızca sayıyor. Milletler, mazilerini zenginleştirmek için efsanelerden medet umuyorlar. Almanya irfanının kaynaklarını Ganj kıyılarında arıyor. Biz Yakub'u, Peyami'yi yabancı sayıyoruz."

(Jurnal-2, 170-171.) Bu yabancılaşmanın trajik sonucu ise Batı'da Dante ve Petrarca'nın dili, bugünkü dilden sadece önemsiz birkaç noktada ayrılırken ve Montaigne ise günümüzde bile kolayca okunabilirken, ülkemizde, yeni nesiller Yakub Kadri'yi, Peyami Safa'yı anlayamaz hale gelmiştir. Anlamamak, kendi değerlerine yabancılaştırılmanın kaçınılmaz sonucudur.

Meriç'e göre düşünce dünyamız, mefhumların kâh gülünç kâh korkunç maskelerle raksa çıktığı bir karnaval balosu. Kavga, insanla kader arasında değil artık insanla kelime arasında.

"Kamus, bir milletin hafızası, yani kendisidir; heyecanıyla, hassasiyetiyle, şuuruyla... Kâmusa uzanan el namusa uzanmıştır. Her mukaddesi yakan Fransız İhtilali, tek mukaddese saygı göstermiştir: Kâmus. Eski sözlüğe kızıl bir külah geçirdiğini söyleyen Hugo, tek kelime uydurmamış; sembolizm'in üç silahşörü de öyle. Ama kullandıkları her kelime yeni. Heyhat! Batı'da cinnet bile terbiyeli. Bu ülkede ise dil, Penelop'un örgüsü, yirmi dört saatte bir sökülüp örülüyor." (*Bu Ülke*, 86-87.)

Uydurukça denilen hareketin kurumsal bir şekilde yaygınlaştırılması karşısında ortaya çıkan ucûbeyi argoyla aynı kefeye koyar: "Argo, kanundan kaçanların dili. Uydurma dil, tarihten kaçanların... Argo, korkunun ördüğü duvar; uydurma dil şuursuzluğun. Biri günahları gizleyen peçe, öteki irfanı boğan kement. Argo yaralı bir vicdanın sesi; uydurma dil, hafızasını kaybeden bir neslin. Argo, her ülkenin; uydurma dil, ülkesizlerin." (*Bu Ülke*, 84.)

Gerçekten de dilin tümü hayata bir bakış açısı içerir. Dil, hayatı belli bir biçimde yaşamanın kalıplaştırılmış bir anlatımıdır. Dil, düşünme ve algılama biçiminin bir tezahürüdür. Dil; şuurumuzun gerçeklik kazanmasının, bütün bilinç olgularının biçime kavuşarak, dışımızdaki başka bir özneye aktarılmasının tek güvencesidir. Dilin olmadığı yerde şuurdan söz etmek de imkânsızdır. Kelimeler birtakım göstergelerdir. Zihin bu göstergelerle düşünür, düşünürken nesnelerin yerine bu göstergeleri, yani kelimeleri koyar. Nesnenin yerine bu kelimeyi koyma da zihnin işlemesini kolaylaştırır ve çabuklaştırır. Kelimeler ne kadar kullanışlı ve açık olursa zihin de o kadar iyi işleyebilir. Aynı zamanda bu durum kavram kargaşasının da önüne geçer. Böylece fertler arasında sağlıklı bir iletişim kurulur. Sağlıklı iletişim ise toplumsal barışın, huzurun, sükûnet ve istikrarın göstergesidir. Meriç bu gerçeği Tevrat'tan yaptığı bir alıntıyla dillendirir: "Ve Yahova "Bunların hepsi tek kavim" dedi. Konuştukları dil aynı, giriştikleri işi yarıda bırakacağa benzemiyorlar. Gelin de toprağa inelim, dillerini ayıralım şunların; birbirlerini anlayamaz olsunlar." Ve âdemoğulları kentlerini kuramadılar. Oraya Bâbil dendi. Bâbil, yani karışıklık." (Tevrat; bkz. *Bu Ülke*, 75.)

Meriç'e göre düşünce dünyamız, mefhumların kâh gülünç kâh korkunç maskelerle raksa çıktığı bir karnaval balosu. Kavga, insanla kader arasında değil artık insanla kelime arasında. (bkz. *age.*,77.) Bu karmaşaya dair en güzel örneği günümüzde de hâlâ tartışma konusu olan "gerici" kelimesinin tarifi üzerinden verir: "Ne güzel tarif: 'Gerici, bir toplumun gelişmesini sağlayacak hiçbir yeniliği istemeyen, her yönüyle eskiyi özleyen ve eski düzeni getirmeye çalışan (kimse)' (Meydan-Larousse) Tarifin tek kusuru bu ucûbenin hangi çağda, hangi ülkede yaşadığını söylememesi."

"Murdar bir hâlden muhteşem bir maziye kanatlanmak gericilikse, her namuslu insan gericidir."

"VI. Murat'a, Süleyman devrine dön! diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşaya kadar Osmanlı Devleti'nin bütün ıslahatçıları gerici. Dante, yaşadığı çağdan iğrenir. Balzac eserini iki ezeli hakikatin ışığında yazar: Kilise ve krallık. Dostoyevski maziye âşık. Dante gerici, Balzac gerici, Dostoyevski gerici!" (*Bu Ülke*, 80.)

Bir milletin dilinin, kelimelerinin açık, anlaşılır oluşu o milleti düşünce üretmeye götürür. Düşünce, bağlantıları kavramaktır. Düşüncenin başarısı asıl olanı seçmede ve kendisi için, düşündüğü şey için gerekli olmayanı bırakmadadır. Bu da bir tecrittir. Tecridin şuurda kendini temsil ettirmesi gereklidir, bunu da kelimeler yapar. Kelimeler çok yönlü bağlantı içindedir. Dil, düşünce içinde ve düşünceyle birlikte hareket eden bir simgeler sistemidir.

Öz Türkçecilik ya da sadeleştirme adına yapılan Türkçe'ye mâl olmuş, Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri fişleme ve tasfiye etme hareketinin çığırından çıkması ve nihayet durumun cümle yapısını da tehdit eder hale gelmesi, irfan adamını çileden çıkarmıştır: "Kısa cümle aydınlık cümle... ne demek? Ne kadar kısa, kimin için aydınlık? Fikri balta ile belinin ortasından kesmek..." (Jurnal-1, 65.) Cümle düşüncenin, doğan, büyüyen bir düşüncenin, dal budak salan bir düşüncenin fotoğrafıdır. (*Jurnal-1*, 66.) Cümle yapısıyla oynamak demek, fotoğrafla yani düşünceyle oynamak demektir. "Genç hafızalara yerleştirilen "tilcik"ler (Uydurukçada kelime demektir) üredikçe üremiş, nesillerin zevk selameti bozulmuş, onları tarihlerinden ve mukaddeslerinden koparmıştır. Bu ülkenin aydınları yıllarca tek hürriyet tanımışlar: Dillerini tahrip hürriyeti." (*Mağaradakiler*, 270.) "Dil devrimi politikanın emrindedir artık. Ona dil uzatmak devlete karşı koymaktır. (*age.*, 266.) "Tek parti, çelik bir korse giydirmiştir şuura." (*age.*, 229.) Oysa Türkçe asıllı değildir gerekçesiyle dilden atılan kelimelerle birlikte, o kelimelerin sahip oldukları nüanslar ve anlatım incelikleri de kaybolmuştur. (Misal: "illet", "sebep" ve her ikisini karşılamak üzere konulan "neden" kelimeleri.) Bu ise dilin ifade ve düşünce imkânlarını daraltmış, bir yerde, bireysel ve toplumsal şuuru bloke etmiştir.

Şüphesiz bu ideolojik uygulamanın arkasında, milleti düşünce şekliyle, yaşam tarzıyla, zevkleriyle yeniden şekillendirmek isteyen bir irade bulunmaktadır. Tercih edilen metot ise gayet anlamlıdır. Zira dil, düşünce, kültür ve medeniyet arasında o denli hassas ve güçlü bir ilişki vardır ki insanların kullandıkları dile hâkim olmak, onların düşüncelerine hâkim olmak demektir. Bir milletin dilini ele geçirenler, o milletin geleceğine de yön vereceklerdir. Ayrıca bir ülkenin dil ve iletişim anlayışına göre o ülkenin vatandaşlarının ekserisinin düşünce süreçleri ve dünya görüşleri şekillenir. Zira okuduklarımıza ve dinlediklerimize mana ve değerleri, hafızamızdaki çağrışımlar yoluyla veririz. Dildeki değişim, çağrışımlardaki dolayısıyla manalardaki, davranış ve tutumlardaki, kısaca hayattaki değişiklikleri doğurur. Nitekim uydurukça hareketinin başını çeken Nurullah Ataç bunu açıkça ifade etmekten çekinmez: "Dil bir medeniyet olayıdır. Bir medeniyetin kurduğu dil, bir başka medeniyetin düşündüklerini söyleyemez. Yetmez onu söylemeye... Bir millet, medeniyetini değiştirdi mi dilini de değiştirmek zorundadır."

Dil, düşünce, kültür ve medeniyet arasında o denli hassas ve güçlü bir ilişki vardır ki insanların kullandıkları dile hâkim olmak, onların düşüncelerine hâkim olmak demektir.

Hadd-i zâtında Meriç, başka dilden yeni kavramlar almaya, (*Mağaradakiler*, 269-270.) ihtiyaç anında bunları üretmeye hatta sadeleştirmeye de karşı değildir. Yalnız sadeleştirme, dilin tabiî seyri içinde ve edebiyat ve sanat

adamlarının elinde gerçekleşmelidir. Dil toplumla birlikte gelişir, yukardan müdahaleye açık değildir. Onun asıl karşı olduğu husus ise dilde yapılan şovenizmdir: "Garibi şu ki dildeki ırkçılığı, şaşılacak bir beyinsizlikle, kendilerini solcu sanan aydınlar benimsediler." (*Jurnal-1*, 72.) "Esasen vokabüler üzerinde durmak, yani yerleşmiş kelimeleri Arapça'dır diye atmaya kalkışmak sadece cehaletle kabil-i izahtır. Fransızca'da aslı Fransızca olan kelimelerin sayısı yüz elliyi geçmez. Aynı dilde Arapça, Farsça hatta Türkçe menşeli kelimeler çok daha fazla sayıdadır. (*Jurnal-1*, 72.)

2- Hassasiyetin Kişisel Boyutu: Meriç'teki hassasiyetin, sahip olduğu dil zevkiyle alakalı kişisel bir yönü de yok değildir. Bazen bir sayfayı on beş kere yazacak kadar müşkülpesent bir yazardır. Yazı, önce düşünce açısından baştan sona ele alınır, fikrî bütünlük sağlandıktan sonra şekil ve üslup üzerinde bir kuyumcu titizliği ile durulur. Kimi zaman bir cümledeki "de"nin fazlalığı ya da eksikliği veya bir kelimedeki harfin kulak tırmalayıcı olup olmadığı üzerinde kafa yorulur. Her cümle

Uydurukça kelimelerde ise ne kök vardır, ne musiki, ne de tedâî: "Hoca öğretmen oldu, talebe öğrenci. Öğretmen ne demek? Ne soğuk, ne haysiyetsiz, ne çirkin kelime. Hoca öğretmez yetiştirir, aydınlatır, yaratır. Öğrenci ne demek? Talebe isteyendir; isteyen, arayan, susayan."

tekrar tekrar söylenir... Sesine kulak verilir... Hoşa gitmeyen kelimeler değiştirilir. Örneğin, "Sinema seyircisinin serseri tecessüsüyle seyreder." gibi bir cümlede, çoğu kimseyi rahatsız etmeyen "s"ler onun kulağını rahatsız eder. Onda her kelimenin bir sicil kaydı vardır. Sicil kaydı ya da albümü... Yandan, önden çekilmiş fotoğrafları... Her birinin şeceresini, macerasını hatta aşklarını bilir. Geçmişlerine dair en mahrem, en detay denilebilecek hususlar dahi malumudur. Kelime onun dünyası! Hayır, onun her şeyidir: "Kelime bizde bir mûsikî unsurudur. Kelime çağrışımları olan bir dünya. Kelime başlı başına bir dünya. Kelime katalog. Ön plana fikri değil, telkîni alıyor. Telkin de sesle musikî ile olur." (Açıkgöz, *age*, 165.) Uydurukça kelimelerde ise ne kök vardır, ne musiki, ne de tedâî: "Hoca öğretmen oldu, talebe öğrenci. Öğretmen ne demek? Ne soğuk, ne haysiyetsiz, ne çirkin kelime. Hoca öğretmez yetiştirir, aydınlatır, yaratır. Öğrenci ne demek? Talebe isteyendir; isteyen, arayan, susayan." (*Bu Ülke*, 99.)

Meriç için, yazılarında sadece fikir düzeyinde özgünlüğün yakalanması yeterli değildir, ona göre inşa düzeyinde de özgünlüğün yakalanması gerekmektedir. O yüzden denemelerinde fikrî bütünlüğe verdiği önem kadar, inşânın estetik boyutuna da önem vermiştir. Bu ise kelimede ve cümlede ses ve estetik kaygısını sürekli hissetmesi demektir. Dolayısıyla Meriç'in, uydurukçadan kişisel olarak rahatsız olması için haklı bir sebebi vardır: Dil zevki. Ben kelimede asalet ararım diyen edebiyat adamına, kurum Türkçesi, garip ve mütenef-fir bir gıcırtıya, testere gıcırtısına, diş gıcırtısına benzeyen bir düzine ses gibi gelir. (bkz. *Jurnal-1*,66.) Öyle ki Attila İlhan'a olan beğenisini ifade ederken bile İlhan'ın uydurukçaya olan eğilimine dokundurmadan edemez: "Kurum Türkçe'sine senden başka hiç kimsede tahammül edemiyorum." (*Jurnal-2*, 192.) Bu iltifat, belagattaki "yergi yollu övgü" sanatının, Türk Dilindeki belki de en nefis örneğidir aynı zamanda... Bu arada, onda biçimin nerdeyse içerikten daha ön planda olduğunu söylemek, (bkz. *Babam Cemil Meriç*, 56.) biçimle içerik arasındaki ilişkinin, kumaşın iç yüzüyle dış yüzü arasındaki türden bir ilişki olduğunu göz ardı etmek demektir. Bir başka deyişle, Me-

riç'in üslûba yönelik hassasiyeti, muhtevaya yönelik hassasiyetten kopuk ve onun dışında değildir. Her yazı, üslûp ve muhtevasıyla bir bütündür.

Sonuç Yerine:

Meriç'e göre bu çılgınlığı yani dil aracılığıyla toplumun kültürel genleriyle oynama çılgınlığını bir kesimin cılız omuzlarına yüklemek yanlıştır. Suç hepimizindir. Hepimizin yani minnacık çıkarları uğruna bir avuç mirasyedinin kararlarına kafa tutmayan cebîn ve izansız bir intelijansiyanın. İrfanın iki kanadı konumunda olan düşünce ve dil konusunda, Meriç'in ne denli hassas ve endişelerinin ne denli haklı olduğunu, kendi ifadelerinden hareketle dile getirmeye çalıştık.

Dili, toplum mühendisliğinin bir unsuru olarak görüp toplumun düşünce şeklini, hayat felsefesini; sanat anlayışını, müzik tarzını, zevklerini yeniden şekillendirmek adına ona müdahale etmek, toplumun düşünce ve his dünyasında onulmaz yaralar açacak, doldurulması zor boşluklar oluşturacaktır. Düşüncenin oluşumu; gelişmesi belki de yüzyıllar süren ciddî bir birikimle mümkündür. Bu birikimi sağlamanın yolu ise aynı şekilde yüzyıllarca işlenerek gelmiş, derin bir geçmişe, geniş bir çağrışım alanına ve duygu değerine sahip kelimeleri toplumun zihin dünyasından çekip çıkartmaktan değil, bilakis düşüncenin yapıtaşları olarak muhafaza etmekten geçmektedir. Bu durum dikkate alınmadığı takdirde, düşünce dünyamızda mesafe kat etmemiz mümkün olmayacaktır.

Dildeki bu fakirleşme sadece düşünce dünyamıza yansımakla kalmayıp aynı zamanda his dünyamıza, dolayısıyla edebiyatımıza ve gündelik hayatımıza da yansıyacaktır. Duygu ve ruh dünyamız, kendisine sunulan imkânlar çerçevesinde kendisini dışa vuracaktır. Şüphesiz bu imkânların en başında ise dil ve edebiyat gelmektedir. Ferdin ruh dünyası, dil bakımından kendisini dışa vuracak iyi bir kanal bulamadığı durumlarda ise imkânlarla mütenasip olarak daralma, sıkışma riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Daralmış bir gönül dünyasıyla hayata müdahil olan fertlerin, hemcinsleriyle iletişim çatışması yaşaması ise kaçınılmaz gibidir. Meriç'in konuyla ilgili fikirlerinin muhassılası kabul edilebilecek bu tespitler, günümüz Türk toplumunda bilfiil yaşanmaktadır.

Meriç'in üslûba yönelik hassasiyeti, muhtevaya yönelik hassasiyetten kopuk ve onun dışında değildir. Her yazı, üslûp ve muhtevasıyla bir bütündür.

Bugün Meriç okurları olarak onun dil hassasiyetini bütün derinliğiyle kavrayıp bağnazlığa düşmeden icabını yerine getirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bunun yolu Türkçe'yi bütün geçmişiyle ve zenginliğiyle sevip kelimeler dünyasında ayrım yapmadan, ona sahip çıkmaktan geçiyor. Aksi takdirde merhumun, "Anlaşılmadım, anlaşılmadım, anlaşılmadım. Hayatım bir bozgunlar silsilesi. Hiçbir kavgam zaferle taçlanmadı. Ben ezeli bir mağlubum..." dediğini, duyar gibiyim.■

kaynaklar

Açıkgöz, Halil, Cemil Meriç İle Sohbetler, İstanbul: Seyran.
Akarsu, Bedia (1998), Dil-Kültür Bağlantısı, İstanbul: İnkılâp.
Alan, Yusuf (1994), Lisan ve İnsan, İzmir: T.Ö.V
Keklik, Nihat, (1984), Felsefenin Tekniği, İstanbul: Doğuş.
Meriç, Cemil (1992), Bu Ülke, İstanbul: İletişim.
------------ (1992), Jurnal 1, İstanbul: İletişim.
------------ (1993), Jurnal 2, İstanbul: İletişim.
------------ (1997), Mağaradakiler, İstanbul: İletişim.
Meriç, Ümit, (1998), Babam Cemil Meriç, İstanbul: İletişim.